

Pars secunda

Vrste kemijskih reakcija

- Adicija, eliminacija, supstitucija
- Pregradnja (izomerizacija)
- Prijenos naboja (oksidacija i redukcija)

Brzine nekih tipova reakcija

Prosječno vrijeme reakcije pri sobnoj temperaturi	Procesi	Primjeri
10^2 s	Izmjena liganada (inertni kompleks)	$[\text{Cr}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}-\text{H}_2\text{O}$ ($\sim 10^8$ s)
60 s	Izmjena liganada (inertni kompleks)	$[\text{V}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}-\text{H}_2\text{O}$ (~ 50 s)
1 ms	Izmjena liganada (labilni kompleks)	$[\text{Pt}(\text{H}_2\text{O})_4]^{2+}-\text{H}_2\text{O}$ ($\sim 0,4$ s)
$1 \mu\text{s}$	Prijenos naboja	$(\text{H}_3\text{N})_5\text{Ru}^{\text{II}}-\text{NC}_4\text{H}_4\text{N}-\text{Ru}^{\text{III}}(\text{NH}_3)_5$ ($0,5 \mu\text{s}$)
1 ns	Izmjena liganada (labilni kompleks)	$[\text{Ni}(\text{H}_2\text{O})_5\text{py}]^{2+}$ (~ 1 ns)
1 fs	Molekulske vibracije	Sn-Cl istezanje (300 fs)

Glava treća

Reakcije supstitucije

Supstitucijske reakcije

- ▶ supstitucija uključuje zamjenu koordiniranog liganda slobodnim ligandom u otopini ili zamjenu koordiniranog metalnog iona slobodnim metalnim ionom
- ▶ najopsežnije su istraživani oktaedarski i kvadratni kompleksi
- ▶ raspon brzina obuhvaća gotovo 18 redova veličina
- ▶ *labilni (reaktivni)* su metalni ioni ili njihovi kompleksi koji reagiraju brzo (unutar sekundâ)
- ▶ *inertne* su specije u kojih se dvostruka izmjena zbiva sporo (minute ili više)
- ▶ Brzina reagiranja nije povezana s termodinamičkom stabilnošću – *nestabilni* spojevi mogu biti *inertni*, a *stabilni* spojevi mogu biti... *labilni*

Stabilno i labilno

- Standardna konstanta nastajanja $[\text{Hg}(\text{CN})_4]^{2-}$ pri 25°C je reda veličine 10^{41} a supstitucija CN^- brza

- Standardna konstanta nastajanja $[\text{Fe}(\text{CN})_6]^{4-}$ (d^6) pri 25°C reda veličine 10^{37} , a supstitucija CN^- ekstremno spora – tremodinamički nestabilniji, kinetički inertniji

Reaktivni i inertni ioni

► Henry Taube:

Kompleksi Cr(III) (d^3) su uglavnom inertni:

Kompleksi Cu(II) (d^9) su uglavnom labilni:

Stabilnost je posljedica elektronske konfiguracije iona u danom ligandnom polju – u oktaedarskom labilni ioni imaju prazne niskoenergijske orbitale t_{2g} ili popunjene visokoenergijske e_g .

- Objašnjava inertnost Cr(III) - t_{2g}^3 , Co(III) - t_{2g}^6 , Fe(II) - t_{2g}^6 i labilnost Cr(II) - $t_{2g}^3 e_g^1$
- **Ne** Objašnjava zašto je izmjena vode u Ni(II) bitno sporija nego u Co(II) i Cu(II)

Općenito vrijedi:

1. Svi kompleksi elemenata s-bloka su jako labilni osim najmanjih (Be^{2+} i Mg^{2+}).
2. Kompleksi M(III) iona elemenata f-bloka su jako labilni.
3. Kompleksi d^{10} iona (Zn^{2+} , Cd^{2+} i Hg^{2+}) su također vrlo labilni
4. Duž 3d serije, kompleksi M(II) iona elemenata d-bloka su umjereno labilni (Cu(II) komplekse su najstabilniji – okrivljuje se Jahn-Tellerov učinak) – Irving-Williamsov niz
5. M(III) kompleksi su stabilniji od M(II) kompleksa elemenata d-bloka
6. Kompleksi s d^3 i niskospinskim d^6 konfiguracijama {na pr. Cr(III) , Fe(II) i Co(III) } nisu labilni. Kelatni kompleksi metale tih elektronskih konfiguracija, poput $[\text{Fe}(\text{phen})_3]^{2+}$ su izrazito inertni.
7. Kompleksi 4d i 5d elemenata nisu labilni, a što je ‘posljedica’ velike energije cijepanja ligandnog polja i jakosti veze metal-ligand.

Irving-Williamsov niz

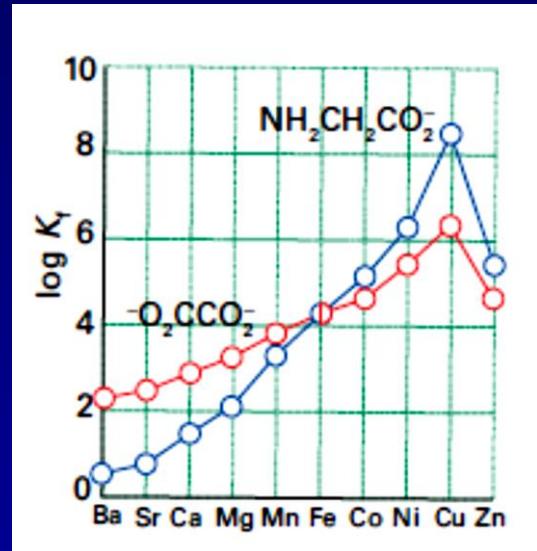
Stabilnost kompleksâ u nizu dvovalentnih iona povećava se u sljedećem nizu:

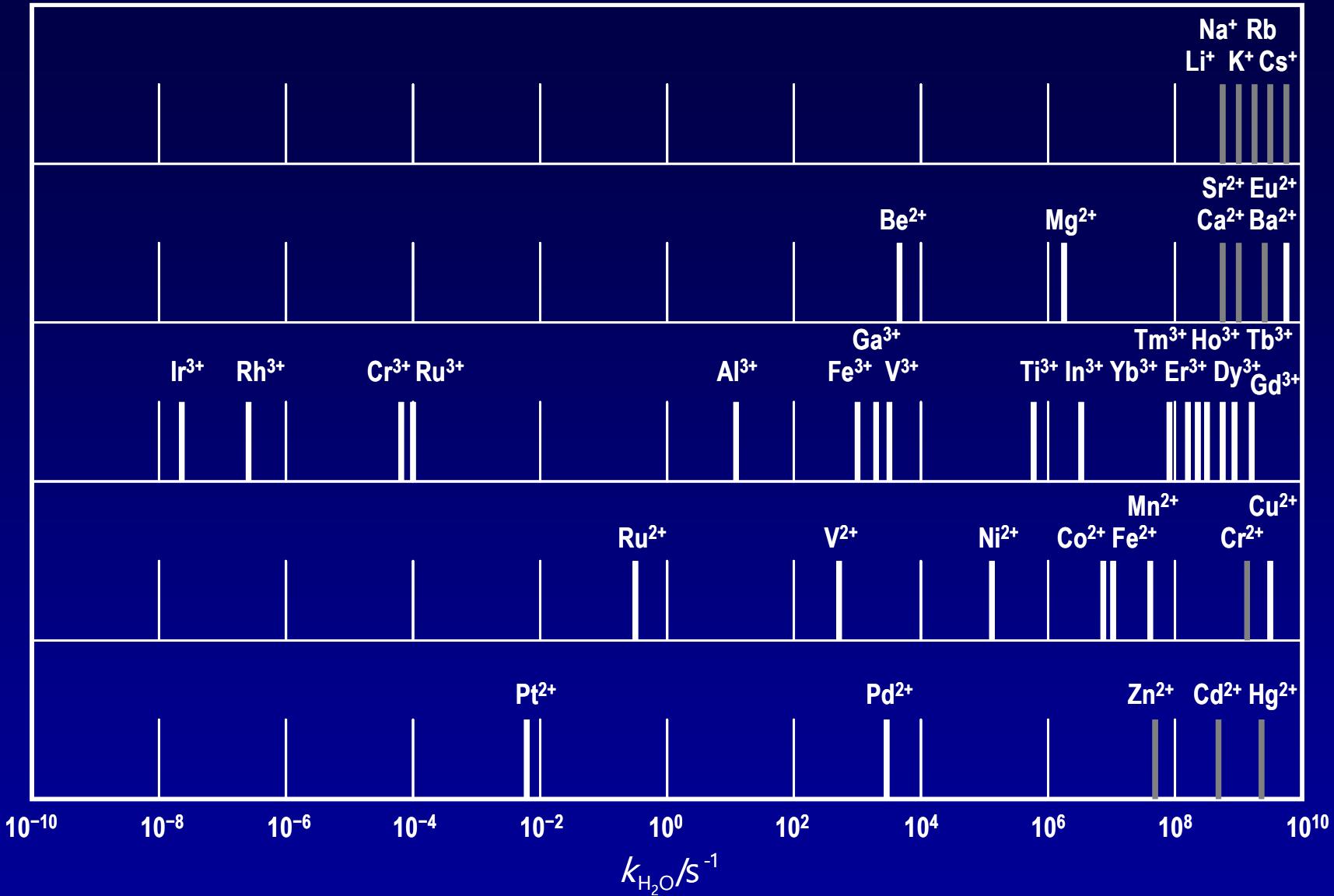

Porast inertnosti povezan s ionskim radijusom – elektrostatski efekt

za jako ligandno polje - Cu(II) stabilniji od Ni(II) iako imaju elektron u protuveznoj e_g orbitali - Jahn Teller (jake veze u ekvatorijalnoj ravnini)

Brzina supstitucije vode u oktaedarskim heksaakva-kompleksima

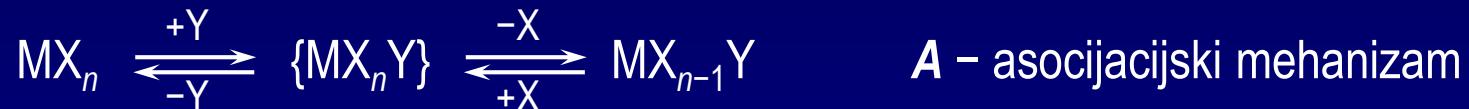
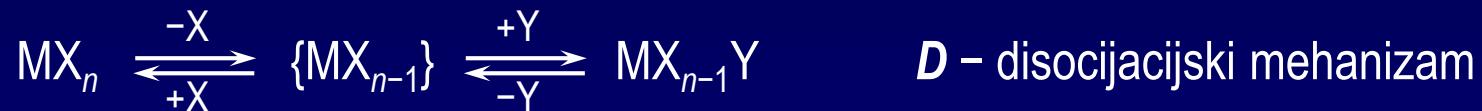
Supstitucije sa zasebnim imenima:

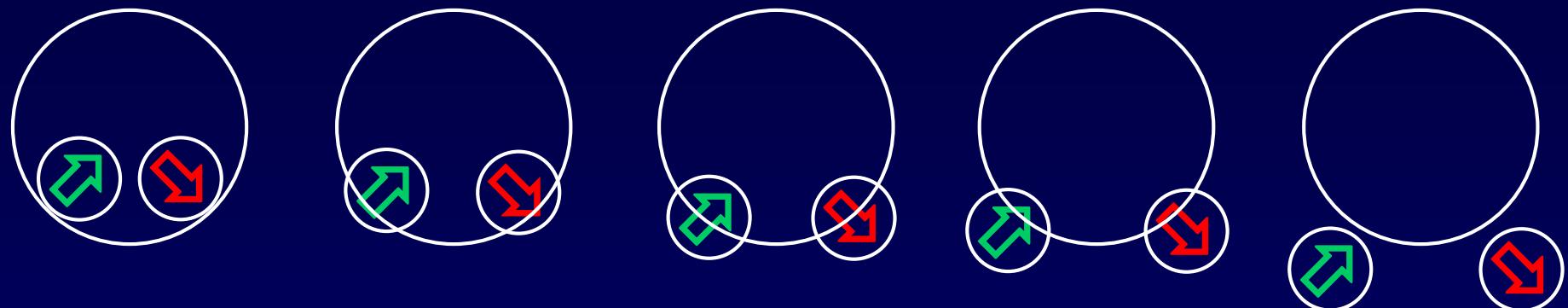
- ▶ supstitucija je često prvi korak u kompleksnijem mehanizmu (oksidoredukciji, di- ili polimerizaciji...)

Mehanizmi supstitucije

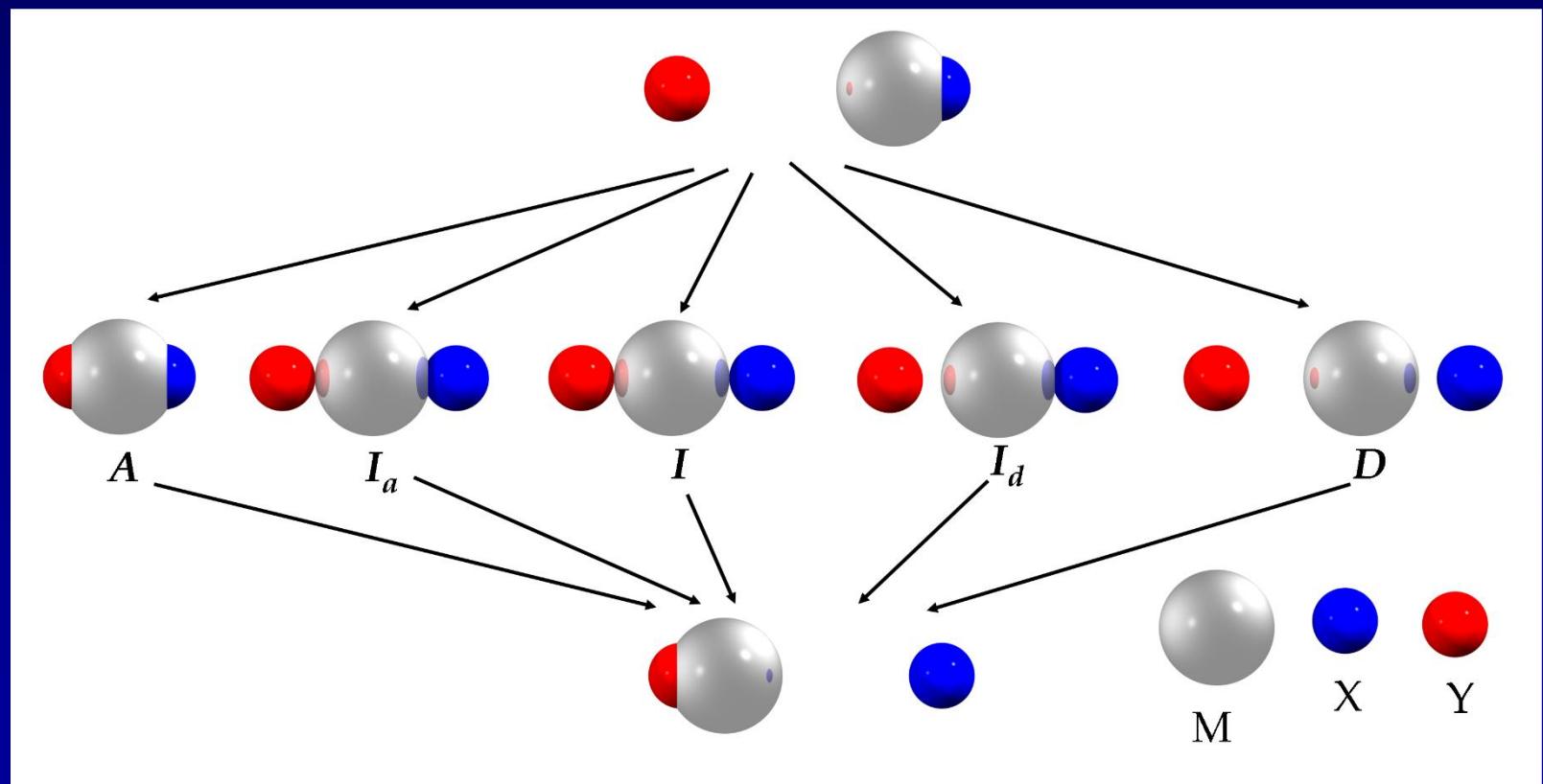
C.H. Langford, H.B. Gray, Ligand Substitution Processes, W.A. Benjamin Inc., New York (1965).

- ➡ Ali i intermedijarni mehanizmi I_a i I_d

A I_a I I_d **D**

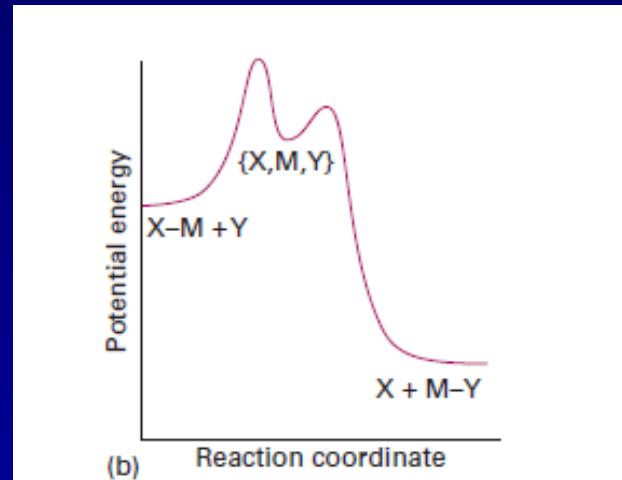

Disocijacijski mehanizam

► L_1 u suvišku u odnosu na ML ; $k_{-2} \approx 0$)

$$-\frac{d(ML)}{dt} = \frac{d(ML_1)}{dt} = \frac{k_1 k_2 [ML][L_1]}{k_{-1}[L] + k_2[L_1]}$$

$$\Delta V^\ddagger = V_{MS_5} + V_S - V_{MS_6} \quad V_{MS_5} < V_{MS_6} \quad \Delta V^\ddagger < V_S$$

► za mehanizam D u vodenoj otopini $\Delta V^\ddagger < 18 \text{ cm}^3 \cdot \text{mol}^{-1}$ (+9 do +11 $\text{cm}^3 \cdot \text{mol}^{-1}$)

Asocijacijski mehanizam

u mehanizmu **A** dolazi do nastanka međuproducta većeg koordinacijskog broja od reaktanta

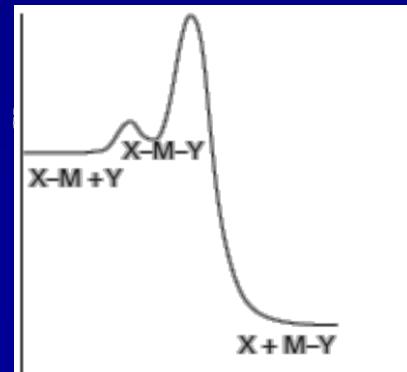

Zakon brzine (uz pretpostavku zanemarivo malog k_{-2})

$$\frac{d(ML_1)}{dt} = k [ML][L_1]$$

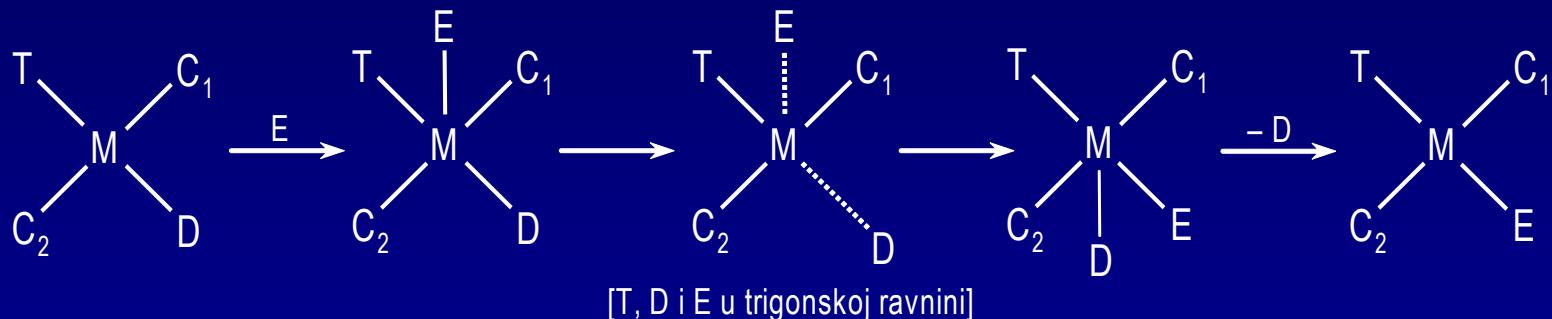
$\Delta^\ddagger V$, će biti negativan do iznosa od oko $-11 \text{ cm}^3 \text{ mol}^{-1}$

Gotovo sve supsticije u kvadratnim kompleksima
odvijaju se asocijacijskim mehanizmom

Za kvadratne komplekse:

- ▶ Kakva je geometrija pentakoordiniranih međuprodukata ili aktiviranih kompleksa?
- ▶ trigonskoj bipiramidi odgovara međusobna interakcija najmanje pet liganada
- ▶ tijekom izmjene oblikuju se geometrije kako kvadratne piramide tako i trigonske bipiramide

- ▶ Zakon brzine oblika

$$v = k_1[\text{MTDC}_1\text{C}_2] + k_2[\text{MTDC}_1\text{C}_2][\text{E}]$$

U prvom (sporom) koraku
koordinira se molekula otapala

- ▶ u slučaju Au(III) kidanje i stvaranje veze događa se istodobno – pentakoordinirana specija je aktivirani kompleks i postoji samo jedan maksimum u reakcijskom profilu
- ▶ slijed reaktivnosti je

- ▶ sljed možda ima veze s postojanošću pentakoordiniranih kompleksa i lakoćom s kojom se ona postiže u prijelaznom stanju

Mehanizam izmjene

► Eigen-Wilkinsov mehanizam

- $ML + L_1 \rightleftharpoons ML \cdots L_1 \quad K_0, \text{ brzo}$
- $ML \cdots L_1 \rightarrow ML_1 \cdots L \quad k_3$
- $ML_1 \cdots L \rightarrow ML_1 + L \quad \text{trenutno}$

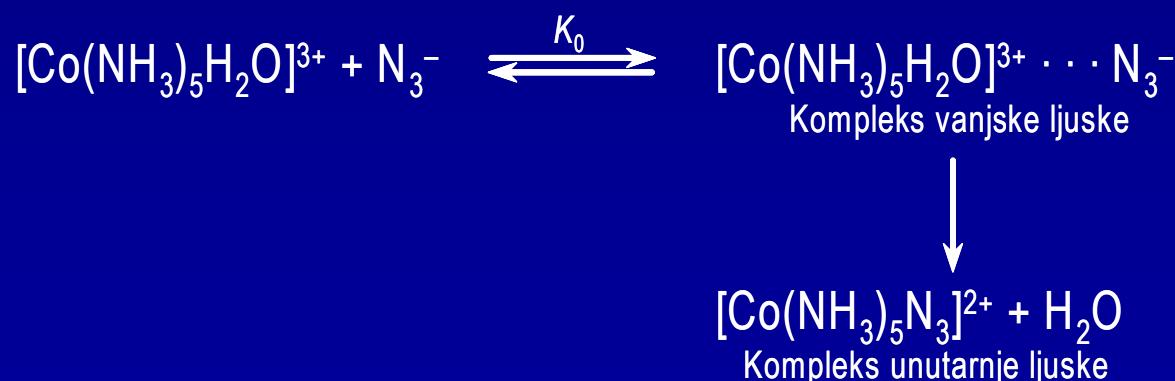
$$\frac{d(ML_1)}{dt} = \frac{k_3 K_0 [ML]_0 [L_1]}{1 + K_0 [L_1]} \quad \{ [ML]_0 = [ML] + [ML \cdots L_1] \}$$

- u mehanizmu I zamjena L i L_1 možda se događa unutar *kompleksa vanjske ljudske*
- opseg utjecaja L_1 na proces k_3 određuje oznaku mehanizma I_d , I ili I_a

Kompleks vanjske lјuske

- sekundarnom interakcijom kompleksa unutarnje lјuske s ligandima u otopini nastaje kompleks vanjske lјuske
- interakcija je najučinkovitija između suprotno nabijenih specija (ionski parovi)
- izraz kompleks vanjske lјuske skovao je Alfred Werner 1913.

Npr. adicija brojnih aniona na $M(NH_3)_5H_2O^{3+}$ ($M = Cr$ ili Co) znatno prije nego li dođe do konačne izmjene liganada između unutarnje i vanjske lјuske

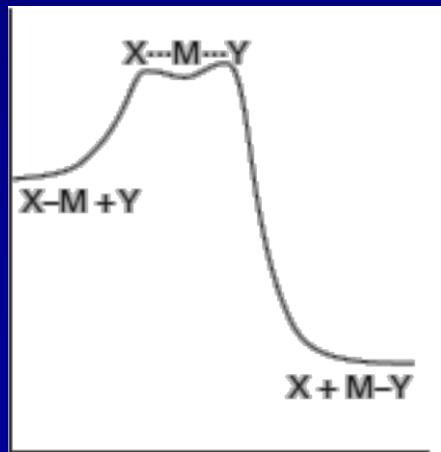

Razlikovanje različitih mehanizama /

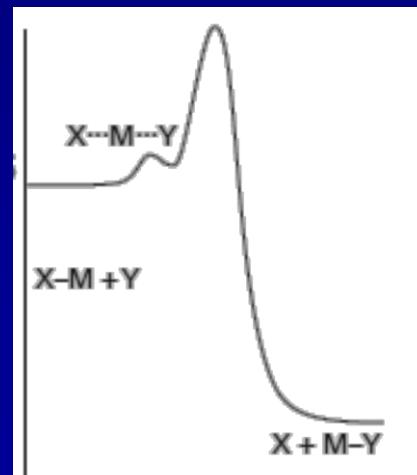
$\Delta \ddot{V}$ za I_a malen i negativan – za izmjenu vode u V^{2+} i Mn^{2+} $-4,1$ i $-5,4$ $\text{cm}^3 \cdot \text{mol}^{-1}$

$\Delta \ddot{V}$ za I_d malen i pozitivan – za izmjenu vode u Co^{2+} i Ni^{2+} $6,1$ i $7,3$ $\text{cm}^3 \cdot \text{mol}^{-1}$

$\Delta \ddot{V}$ za I blizu nule

I_a

I_d

- ➡ Konačni dokaz za D ili A – prisutnost međuproducta – ako se ne može dokazati isto, treba gledati druge pokazatelje

A vs. I_a

supstitucije u kompleksima Pt(II) i Pd(II) imaju negativne $\Delta^{\ddagger}S$ i $\Delta^{\ddagger}V$ - u skladu s asocijacijskim mehanizmom

niska vrijednost $\Delta^{\ddagger}V$ ukazuje da je mehanizam tipa I_a

Reaktanti	ΔH^{\ddagger} / kJ mol ⁻¹	ΔS^{\ddagger} / J K ⁻¹ mol ⁻¹	ΔV^{\ddagger} / cm ³ mol ⁻¹
[Pt(dien)Cl] ⁺ + H ₂ O	+84	-63	-10
[Pt(dien)Cl] ⁺ + [N ₃] ⁻	+65	-71	-8.5
trans-[PtCl ₂ (PEt ₃) ₂] + py	+14	-25	-14
trans-[PtCl(NO ₂)(py) ₂] + py	+12	-24	-9

D vs. I_d

Za anaciju D : $k_{mj} = k_1 k_2 [L] / (k_{-1} [H_2O] + k_2 [L])$ – pri velikim [L], $k_{mj}([L])$ nije linearna

Za anaciju I_d : $k_{mj} = K k [L] [M-H_2O]$

Klasični dokaz postojanja mehanizma D : Haim i Wilmarth – za substituciju vode azidom u $[Co(CN)_5H_2O]^{2+}$ $k_{mj}([L])$ nije linearna (ponovljeno mjerjenje – ipak jest!)

Kinetičke značajke različitih mehanizama

- ▶ određivanje tipa mehanizma (**D**, **I** ili **A**) na temelju zakona brzine nije lako
- ▶ za mehanizam A zakon brzine drugog reda vrijedit će za sve koncentracije L_1
- ▶ pri niskom $[L_1]$ svi mehanizmi ponašaju se po zakonu brzine drugog reda

	Nizak $[L_1]$	Srednji $[L_1]$	Visok $[L_1]$
D	$k_2[L_1] < k_{-1}[L]$	$k_2[L_1] \sim k_{-1}[L]$	$k_2[L_1] > k_{-1}[L]$
Zakon brzine	$\frac{k_1 k_2 [ML][L_1]}{k_{-1}[L]}$	$\frac{k_1 k_2 [ML][L_1]}{k_{-1}[L] + k_2[L_1]}$	$k_1[ML]$
I	$K_0[L_1]_0 < 1$	$K_0[L_1]_0 \sim 1$	$K_0[L_1]_0 > 1$
Zakon brzine	$k_3 K_0 [ML]_0 [L_1]_0$	$\frac{k_3 K_0 [ML]_0 [L_1]_0}{1 + K_0 [L_1]_0}$	$k_3 [ML]_0$

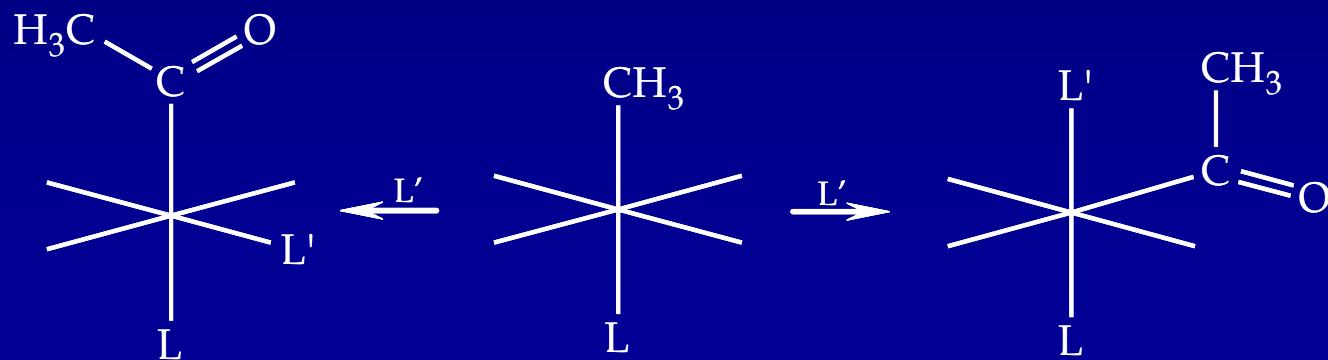
U organometalnim (alkilnim kompleksima)

Supstitucija alkilnih kompleksa stehiometrijski je slična drugim supstitucijskim reakcijama.

➔ reakcije *umetanja karbonila* (*CO insertion*) ili *prijenosu* (*izmještanja*) *alkilne skupine* (*alkyl migration*)

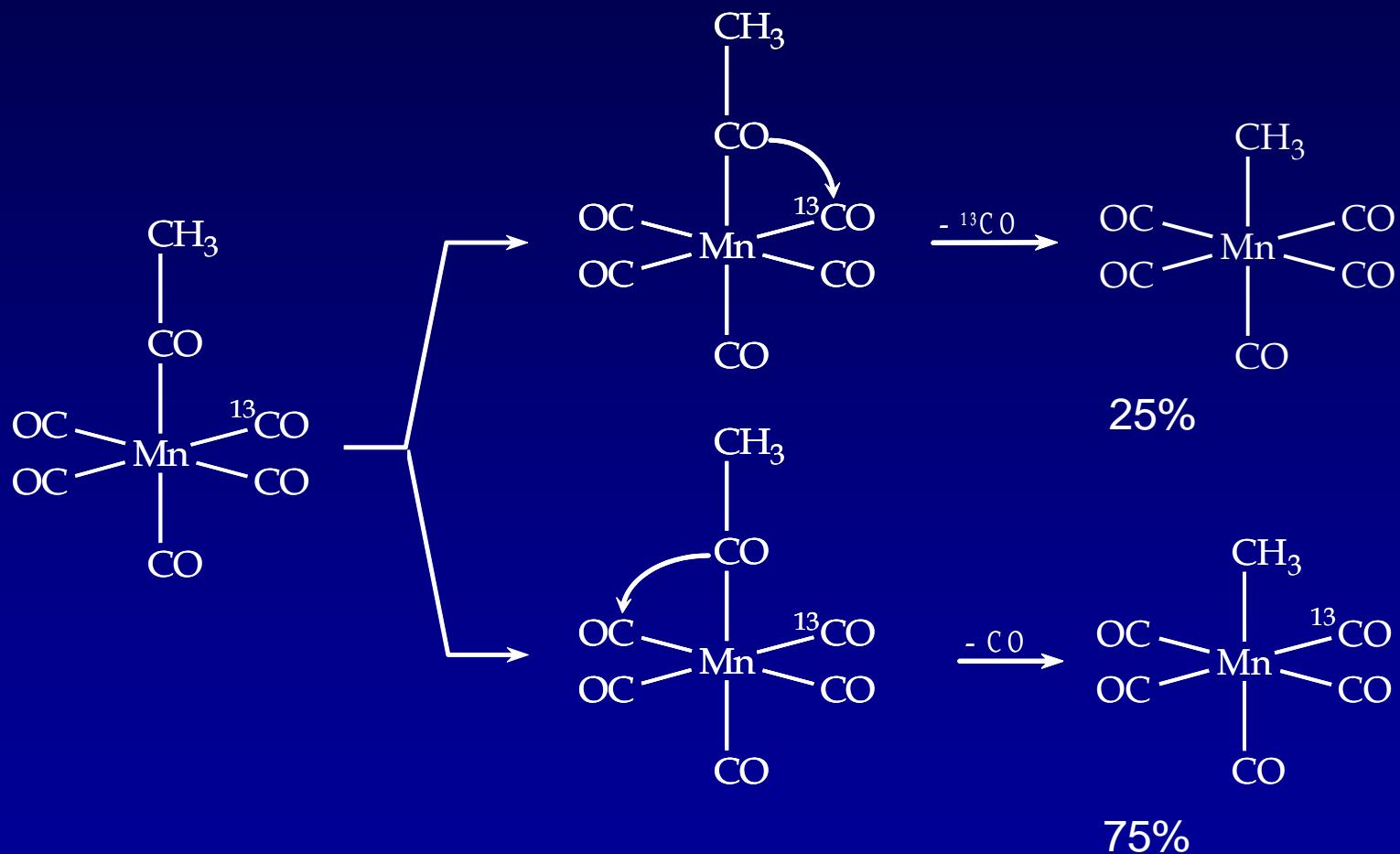
- katalizirane Lewisovim kiselinama
- koraci u mnogim (komercijalno važnim) katalitičkim procesima (hidroformilacije, karbonilacije metanola...)

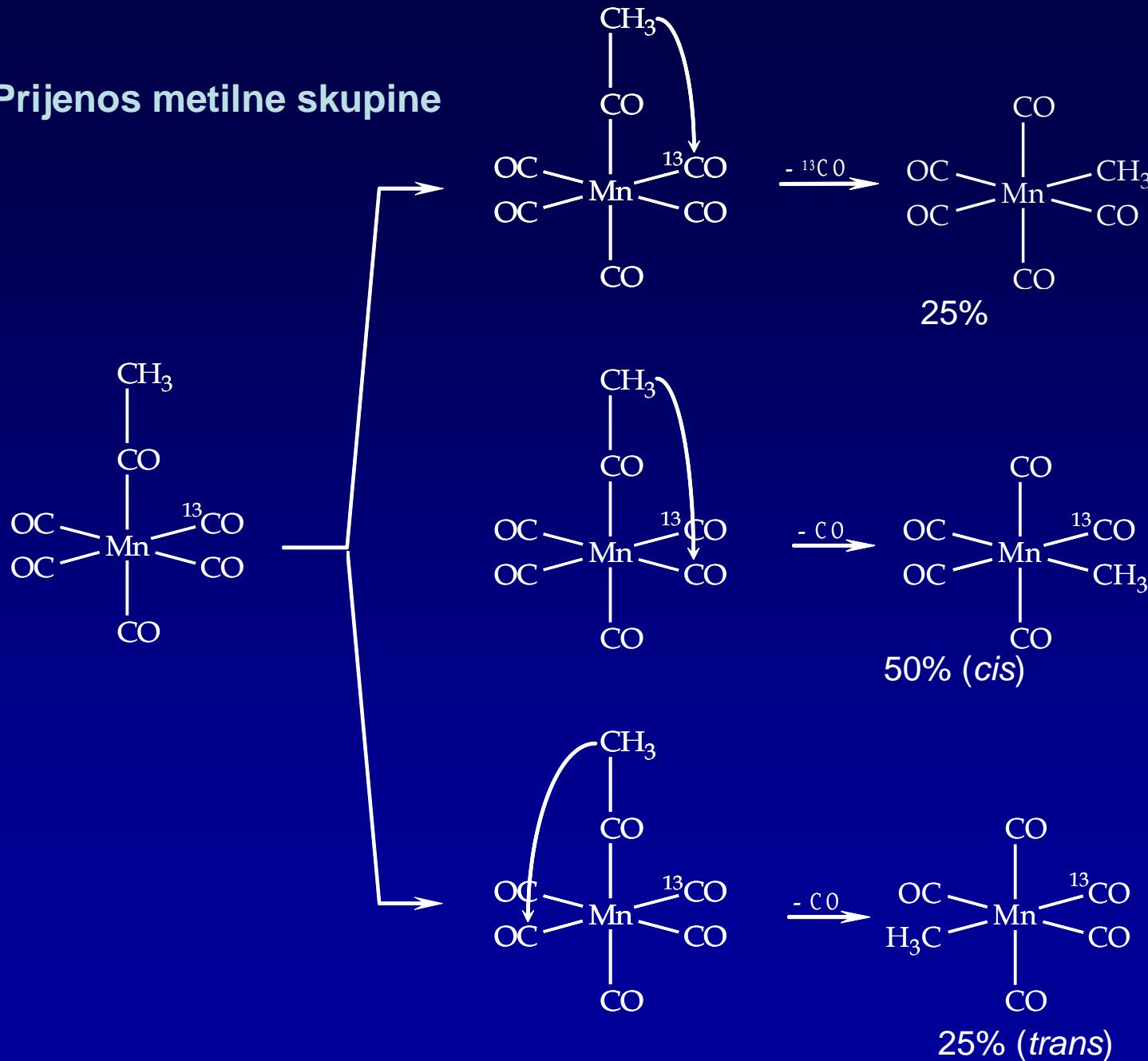
Umetanje CO

Izmještanje metila

Umetanje karbonila

Prijenos metilne skupine

Utjecaj ulazećeg i izlazećeg liganda

- ➡ Najčešće se promatra reakcija

gdje su L i L_1 monodentatni ligandi od kojih je jedan molekula vode

- ➡ Oktaedarski kompleksi:
 - ➡ ako su aktivacijski parametri osjetljivi na promjenu ulazeće, a neosjetljivi prema izlazećoj skupini mehanizam je asocijacijski aktiviran
- ➡ Tetraedarski kompleksi:
 - ➡ brzina asocijacijskog mehanizma ovisi o svim ligandima – ulazećim, izlazećim i ostalim - svi oni su prisutni u aktiviranim pentakoordiniranim kompleksima i podjednako utječu na njegovu stabilnost i energiju aktivacije

Učinak ulazećeg liganda

- ▶ za brojne reakcije *trans*-Pt(py)₂Cl₂ s velikim brojem raznolikih liganada izmjerene su konstante brzine reakcije
- ▶ veliki raspon brzina ukazuje na asocijacijski mehanizam
- ▶ za različite reakcije Pt kompleksa u različitim otapalima vrijedi:

$$\log k_Y = sn_{\text{Pt}} + \log k_s$$

- s – nukleofilni diskriminacijski čimbenik
- n_{Pt} – konstanta nukleofilne reaktivnosti korisna je za usporedbu kinetičkih podataka drugih kompleksa Pt(II)

NUKLEOFILNOST LIGANADA: skala n_{Pt}

Skala n_{Pt} temelji se na reakciji

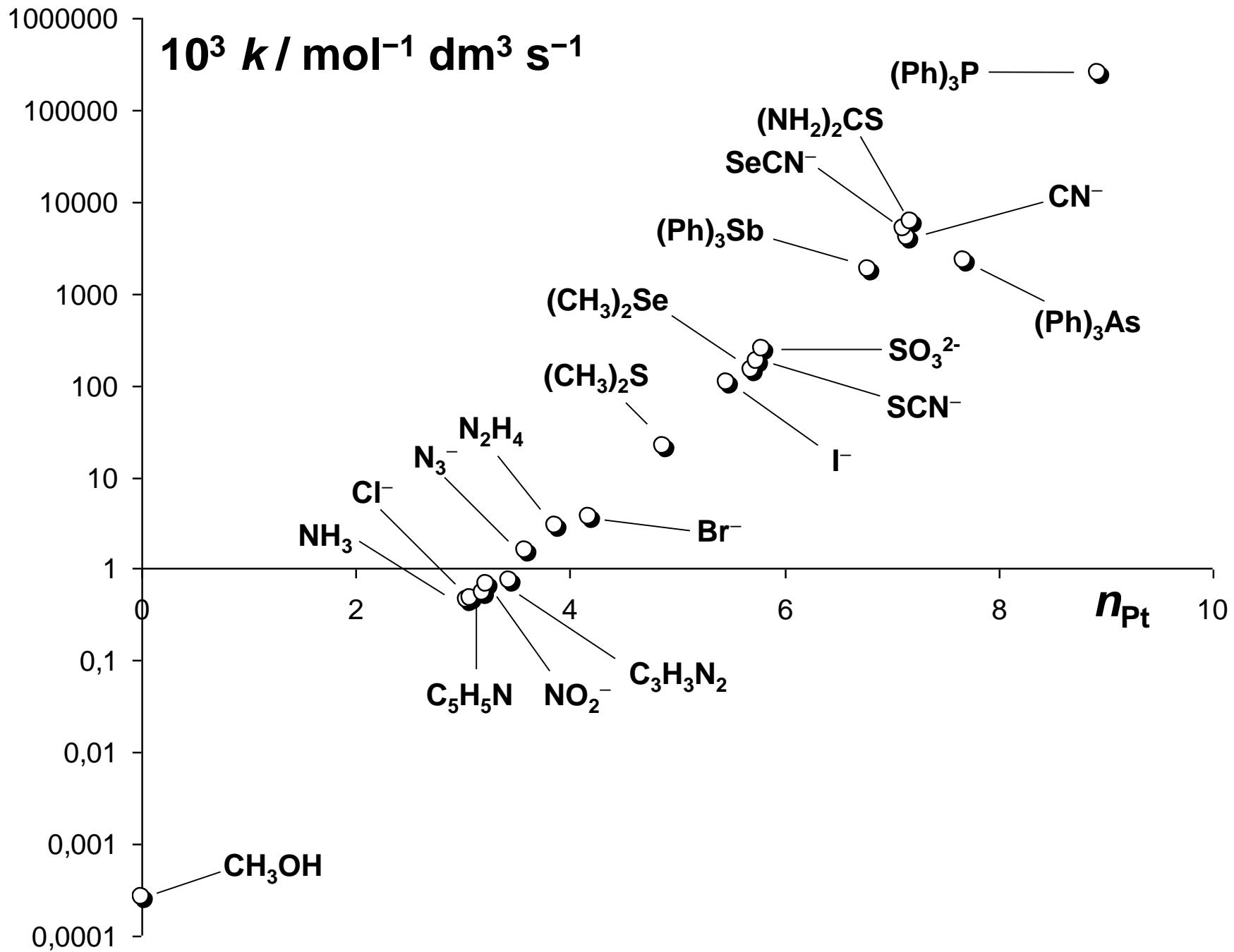

gdje je

$$n_{\text{Pt}} = \log (k_y / k_{\text{MeOH}})$$

Nukleofil	Donorski atom	n_{Pt}
CH_3OH	O	0
Cl^-	Cl	3.04
Br^-	Br	4.18
I^-	I	5.42
CN^-	C	7.14
SCN^-	S	5.75
N_3^-	N	3.58
$\text{C}_6\text{H}_5\text{SH}$	S	4.15
NH_3	N	3.07
$(\text{C}_6\text{H}_5)_3\text{P}$	P	8.93

Skala vrijedi za reakcije Pt(II), približno za druge metale, ali ne vrijedi za elemente 3d serije

NUKLEOFILNOST LIGANADA

Nukleofilnost nekog liganda određuje:

1. Bazičnost

- bazičnost liganda karakterizira njegova pK_a vrijednost

2. Polarizabilnost

- polarizabilni nukleofilni ligand: „mekano” približavanje centralnom metalnom ionu (ulazni ligand (nukleofil) ima ‘prazne orbitale’ niske energije)

3. Lakoća oksidacije

-ligand koji se lase oksidira je bolji nukleofil

4. Solvatacijnska energija

-ligandi koji su bolje solvatirani, slabiji su nukleofili

Učinak izlazeće skupine

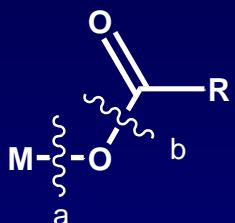
- istraživanje učinka X na brzine reakcija u vodenoj otopini

- članovi niza razlikuju se u k za faktor 10^6 od najniže (CN^-) do najviše
- konstanta brzine 2. reda povećava se sa smanjenjem bazičnosti izlazeće skupine
- kidanje veze metal-ligand ipak igra važnu ulogu, iako je mehanizam asocijacijski!

Disocijacija karboksilatnih liganada

- ▶ U slučaju disocijacije monodentatno vezanih karboksilatnih liganada postoje dva moguća mesta pucanja veze:

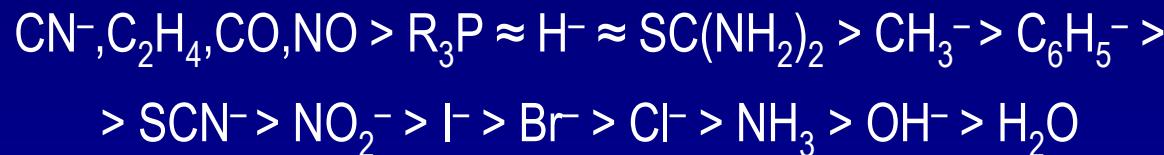

- ▶ U slučaju metalnih iona koji stvaraju labilne komplekse, u pravilu puca **a**
- ▶ U slučaju metala koji stvaraju inertne komplekse, može pucati bilo koja veza (ili obje) ovisno o R (npr. u kompleksima $\text{Co}(\text{NH}_3)_5\text{CO}_2\text{R}$ solvoliza s izotopno obilježenom vodom pokazuje da za $\text{R} = \text{CH}_3$ puca **a**, ali za $\text{R} = \text{CF}_3$ puca **b**)
- ▶ Slično se ponašaju i drugi višeatomni ligandi (organski i anorganski s kisikom kao donornim atomom (sulfati, fosfati...))

Učinak prisutnih liganada – kontrola stereokemije produkta

Trans-učinak

- skupina *trans* prema izlazećem ligandu ima izraženiji utjecaj na brzinu izlaska od dviju *cis* skupina
- ligandu se može pripisati red *trans učinka*
- *trans učinak* – usmjeravanje ulazeće skupine u položaj *trans* u odnosu na ligand
- smanjenje moći *trans učinka* za komplekse Pt(II)

- veći *trans učinak* ima za posljedicu veće konstante brzine za uklanjanje *trans* liganda
- skupine s izraženom težnjom *trans* labilizaciji zamjenjuju se najteže
- u pentakoordiniranom međuprojektu ulazeći nukelofil, *trans* ligand te izlazeći ligand zauzimaju položaje u trigonskoj ravnini i svi mogu utjecati na energiju prijelaznog stanja na sličan način

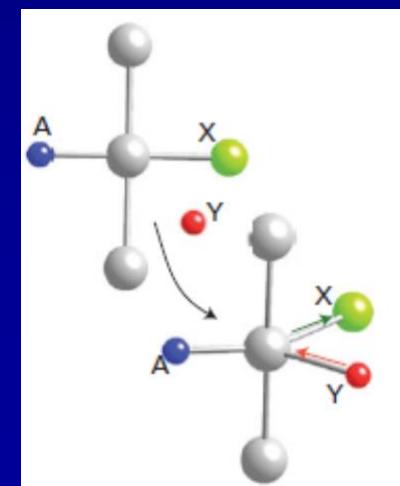
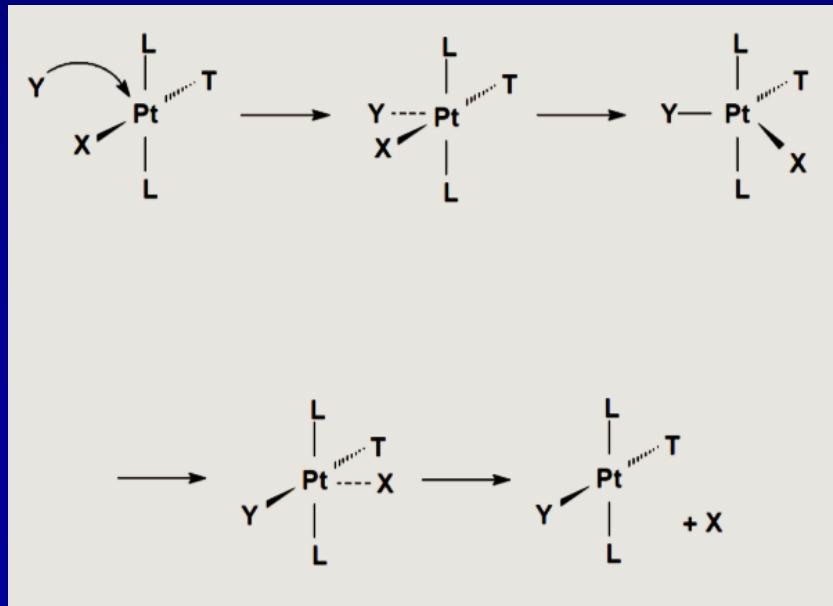
NA KVADRATNIM KOMPLEKSIMA

Stereokemija: supstitucija na kvadratnim kompleksima zadržava geometriju što upućuje na trigonsko piridalno prijelazno stanje →

cis-kompleks → *cis*-produkt

trans-kompleks → *trans*-produkt

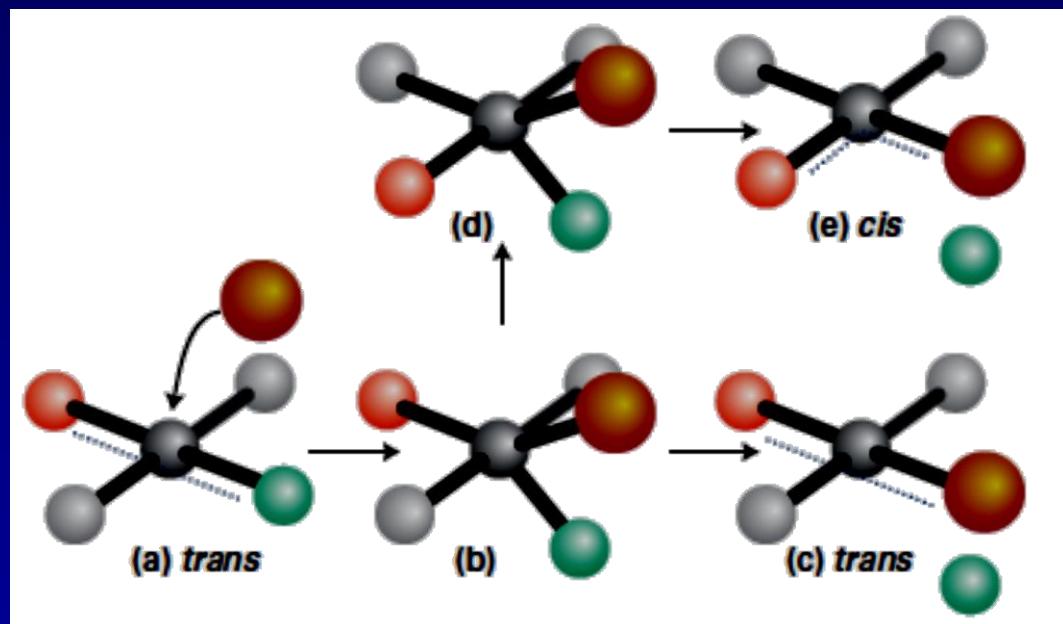
OBRAZLOŽENJE: ulazna i izlazna skupina u trigonskoj ravnini

Stereokemija supstitucije na kvadratnim kompleksima

(a) → (b) → (c): zadržavanje stereokemije

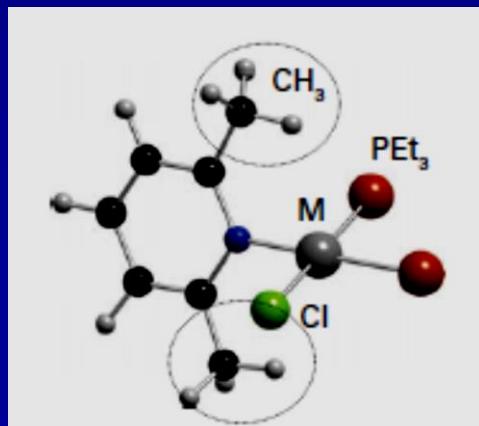
(b) → (d) → (e): životni vijek međuproducta dovoljno dug i može doći do *pseudorotacija* što dovodi do nastanka izomerâ

u **cis** položaju prema T u trigonskoj ravnini – međuproduct: izlazak liganda (K.B.-5 → 4) korak koji određuje brzinu

Cis-učinak

- ▶ Sterički zahtijevnje skupine u *cis*-položaju prema izlaznoj stupini mogu ometati supstituciju i time usporavati reakciju.
- ▶ povećanje steričkog ometanja u kompleksima u slučaju asocijacijskog mehanizma dovodi do smanjenja brzina $(\text{Pd}(\text{R}_5\text{dien})\text{Cl}^+ + \text{I}^- \rightarrow \text{Pd}(\text{R}_5\text{dien})\text{I}^+ + \text{Cl}^-)$
- ▶ prostorno ometani kompleksi [i s Pt(II) i Au(III)] sliče oktaedarskim analozima te su nazvani *pseudo* oktaedarskim kompleksima: glomazni ligandi u ravnini tetrakoordiniranog metalnog kompleksa i zastru apikalne položaje zbog čega su slični oktaedarskim kompleksima prema značajkama reaktivnosti, dok istodobno zadržavaju neke značajke kvadratnih kompleksa

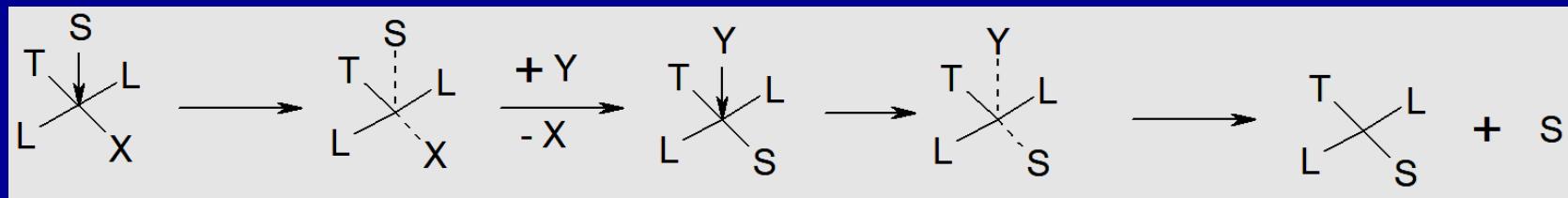

Zamjena Cl^- s H_2O u $\text{cis}-[\text{PtLCl}(\text{PEt}_3)_2]$ pri 25°C

$L =$	piridin	2-metilpiridin	2,6-dimetilpiridin
k_r/s^{-1}	$8 \cdot 10^{-2}$	$2,0 \cdot 10^{-4}$	$1,0 \cdot 10^{-6}$

Utjecaj otapala

- ▶ solvatacija osnovnog i aktiviranog stanja ima utjecaj na energije aktivacijskih procesa
 - ▶ Može sudjelovati kao nukleofil
 - ▶ utjecaj na iznos k opažen u otapalima sposobnim snažno se koordinirati na metal
- $$(\text{CH}_3)_2\text{SO} > \text{MeNO}_2, \text{H}_2\text{O} > \text{ROH}$$
- ▶ slijed nukleofilnosti ne mijenja se u različitim otapalima
 - ▶ Solvolitička supstitucija (prvo se ligand supstituira molekulom otapala, a u drugom koralu ona ulaznim ligandom)

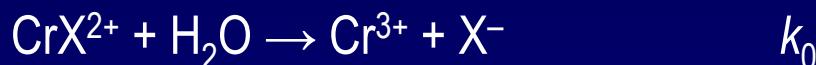

Ubrzana supstitucija monodentatnih liganada

- ▶ H^+ , OH^- , metalni ion i liganad mogu promijeniti brzinu supstitucije liganda
- ▶ ovi reagensi ili mijenjaju građu reaktanata ili izravno sudjeluju u prijelaznom stanju
- ▶ ovi reagensi potiču druge reakcijske tokove
- ▶ ako reagens nije potrošen u reakciji ubrzavajući se učinci smatraju katalitičkim
- ▶ u protivnom *reagens ubrzava ili potiče reakciju*

Uklanjanje potpomognuto s H^+

- uklanjanje liganada koji zadržavaju određenu bazičnost, čak i kada su koordinirani potpomognuto je kiselinom – protoniranje liganda čini ga ‘*boljom izlaznom skupinom*’

$$-\frac{d[\text{CrX}^{2+} + \text{CrXH}^{3+}]}{dt} = k_{\text{obs}} [\text{CrX}^{2+} + \text{CrXH}^{3+}] \quad k_{\text{obs}} = \frac{k_0 + k_1 K[\text{H}^+]}{1 + K[\text{H}^+]}$$

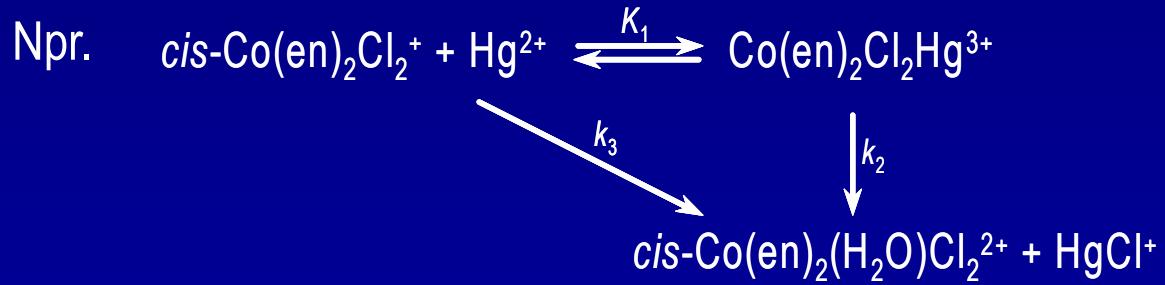
- nastaje li znatna količina CrXH^{3+} [$\text{X} = \text{CH}_3\text{CO}_2^-$] vrijedi potpuni zakon brzine
- vrijedi li $K \ll [\text{H}^+]$

$$k_{\text{obs}} = k_0 + k_1 K[\text{H}^+]$$

- Postoje iznimke!** (npr. $\text{Fe}(\text{phen})_2(\text{CN})_2$ – manje koncentracije kiseline kataliziraju izmjenu, ali veće je inhibiraju)

Uklanjanje potpomognuto metalnim ionima

- metalni ioni mogu se ponašati vrlo slično protonu
- uklanjaju li se ligandi ubrzano s H^+ gubitak je pripomognut i metalnim ionom
- metalni ioni ubrzano uklanjaju liganade koji mogu premostiti između dva metalna iona (NCS^- , Cl^-)
- tvrdi metalni ioni (Be^{2+} , Al^{3+}) često uklanjaju tvrde ligande (F^-)
- meki metalni ioni (Hg^{2+} , Ag^+) najučinkovitiji su s mekim izlazećim ligandom (Cl^- , Br^-)
- većinu induciranih akvacija slijedi jednostavna kinetika drugog reda

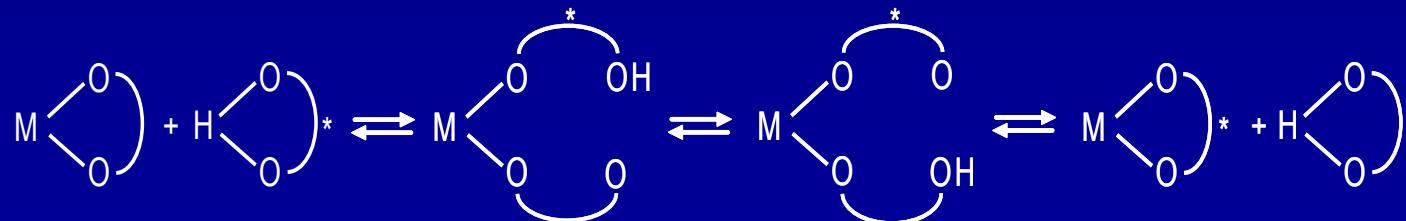

$$v = \frac{a [Hg^{2+}] [Co^{III}]}{1 + K_1 [Hg^{2+}]}$$

(eksperimentalno nemoguće razlikovati)

Uklanjanje potpomognuto ligandom

- ▶ anioni pospješuju hidrolizu kompleksnih kationa stvaranjem ionskih parova povišene reaktivnosti
- ▶ ligandi ubrzavaju uklanjanje koordiniranih liganada ulazeći u koordinacijsku ljuštu metala čineći ih time osjetljivim prema hidrolizi
- ▶ disociacijski mehanizam i značajno ubrzanje pospješeni su s pomoću CH_3^- , CN^- , SO_3^{2-} i drugim skupinama na kompleksima Cr(III), Co(III) i Pt(IV)
- ▶ monodentatni ligandi ponekad se oslobađaju tek na koncu reakcije
- ▶ unutarmolekulske prijenos protona s jednog liganda na drugi u međuprojektu(ima)

- ▶ obično se ligand javlja i u reaktantu i produktu

Uklanjanje potpomognuto bazom

- ▶ OH^- ion može utjecati na reaktivnost sustava u kiseloj sredini
- ▶ utjecaj hidroksidnog iona na reaktant vjerojatno je najvažnija u bazom potpomognutoj hidrolizi metalnih amina i aminskih kompleksa
- ▶ najviše istraživanja napravljeno je s kompleksima Co^{III}

$$v = k_{\text{OH}}[\text{Co}^{\text{III}}][\text{OH}^-]$$

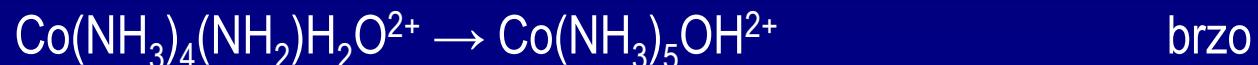
- ▶ zakon vrijedi sve do $c(\text{OH}^-) = 1 \text{ mol/L}$ nakon čega se proces jako ubrza

Mehanizam konjugirane baze, D_{cb}

→ brza predravnoteža uz stvaranje supstitucijski nepostojanog amidnog kompleksa (*trans*-učinak liganda NH_2 !)

→ Slijedi disocijacija liganda, vezanje molekule vode i unutramolekulski prijenos protona

$$v = \frac{d[\text{Co}^{III}]}{dt} = k_{\text{OH}} [\text{Co}^{III}][\text{OH}^-] = \frac{n k_1 k_2}{k_{-1} + k_2} [\text{Co}^{III}][\text{OH}^-]$$

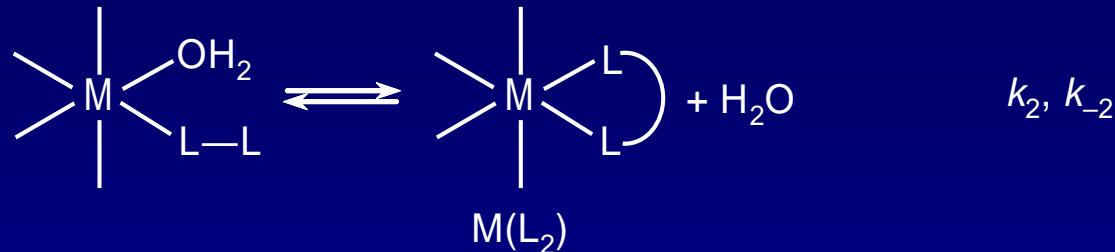
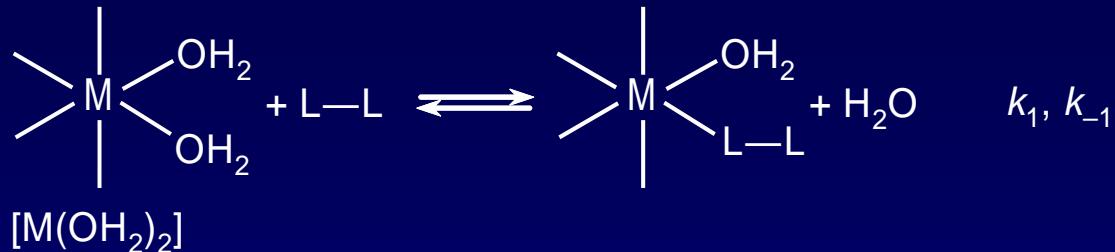
Trovalentni metalni ioni

- zamjena otapala na Cr^{III}, Fe^{III}, Ru^{III} i Ga^{III} u vodi je drugog reda s konstantom brzine

$$k_{\text{sup}} = a + b[\text{H}^+]^{-1}$$

- dolazi se do podaka o supstituciji za $\text{M}(\text{H}_2\text{O})_6^{3+}$ i $\text{M}(\text{H}_2\text{O})_5\text{OH}^{2+}$
- negativni $\Delta^\ddagger V$ ukazuju na A i I_a mehanizam za prijelazne metalne ione tipa $[\text{M}(\text{H}_2\text{O})_6]^{3+}$
- disociacijski mehanizam I_d za ione $\text{M}(\text{H}_2\text{O})_5\text{OH}^{2+}$
- OH^- u $\text{M}(\text{H}_2\text{O})_5\text{OH}^{2+}$ jako labilizira H_2O u *trans*-položaju
- deprotonacija molekule vode povećava brzinu $10^2 - 10^3$ puta

Supstitucije koje uključuju polidentatne ligande

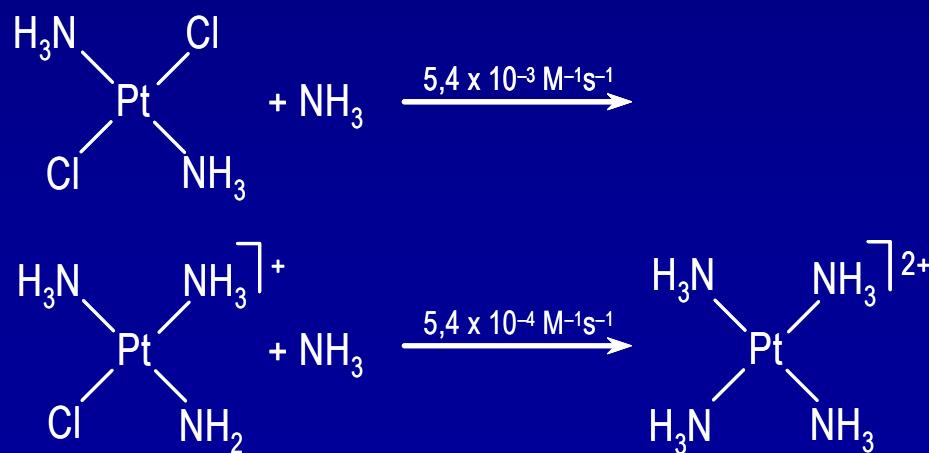
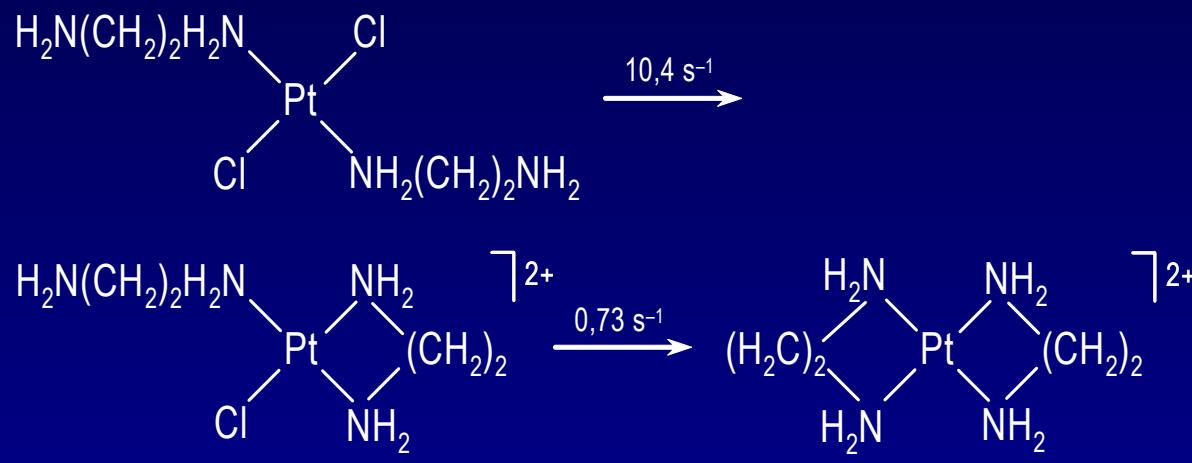
- ➡ Uz pretpostavku ustaljenog stanja za međuprojekt s L-L kao monodentatnim ligandom

$$\frac{d [\text{M(L}_2)]}{dt} = k_f [\text{M(OH}_2)_2] [\text{L-L}] - k_d [\text{M(L}_2)]$$

$$k_f = \frac{k_1 k_2}{(k_{-1} + k_2)}$$

$$k_d = \frac{k_{-1} k_{-2}}{(k_{-1} + k_2)}$$

- stvaranje prve veze pri kelataciji obično određuje brzinu reakcije
[vrijedi podjednako pri supstituciji na kvadratnim i oktaedarskim kompleksima]

$$k_2 \gg k_{-1}$$

- $k_f = k_1$ – brzina stvaranja kelata određena je brzinom nastajanja jedinke M–L–L
- ➔ očekuje se da je prvo stvorena veza razmjerno jaka
- ➔ kidanje veze u međuprojektu (k_{-1}) manje je izraženo od zatvaranja prstena (k_2)

Primjer:

- ➔ rds je izbacivanje molekule vode iz koord. ljuške Cr(III) uz brzo zatvaranje prstena

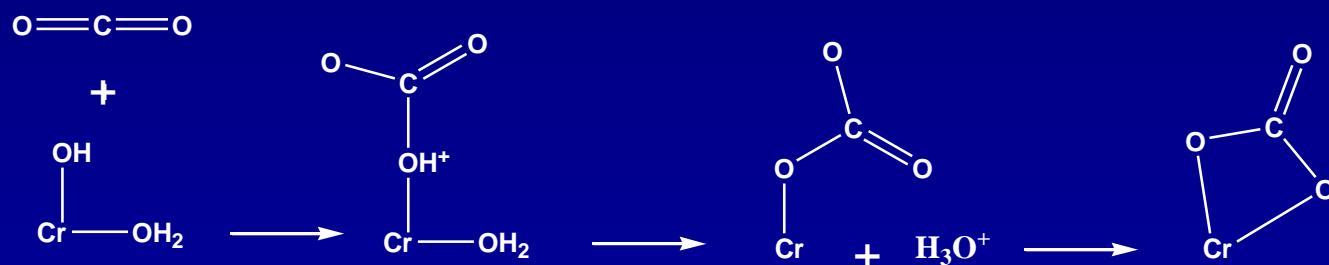
$$k_2 \ll k_{-1}$$

- $k_f = k_1 k_2 / k_{-1}$
- ➡ rds je zatvaranje prstena
- ➡ obično uzrokovano specifičnim razlozima

1. prvi korak neuobičajeno brz

prvi je korak brz zbog toga jer ne dolazi do kidanja veze Co–O - nakon toga slijedi sporija unutarmolekularna kelatacija

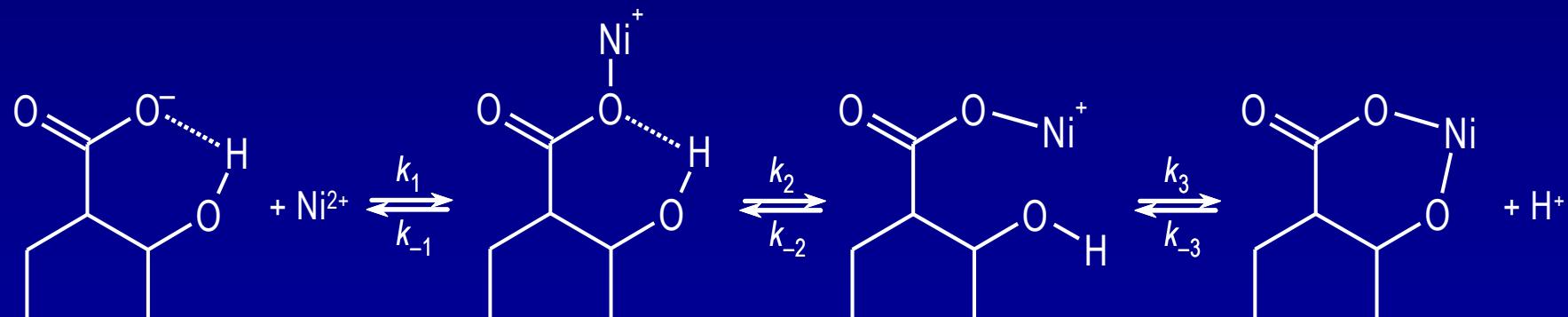

Uobičajen mehanizam supstitucije O-donornih liganada na inertnim kompleksima (navlast Cr(III) i Co(III))

2. zatvaranje prstena je ometano

stvaranjem šesteročlanih kelatnih prstenova s diketonima ili β -aminokiselinama – ligand se mora deprotonirati da bi se prsten mogao zatvoriti; posebno problem ukoliko postoji unutarmolekulska vodikova veza u molekuli liganda

poteškoće pri zatvaranju prstena zbog kidanja unutarnje vodikove veze

$$k_f = \frac{k_1 k_2 k_3}{k_{-1} k_{-2} + k_{-1} k_3 + k_{-2} k_3}$$

Učinak $[H^+]$ na brzinu supstitucije u kelatnim kompleksima

- brzina nastajanja i brzina hidrolize kelata često ovisi o pH
- reaktivnosti kelatirajućeg liganda L i njegovog (mono)protoniranog oblika LH^+ postoje se razlikuju (a udjeli pojedinih vrsta ovise o pH)

$[K_3 = K_1 K_2 - \text{za slabo kisele ligande } K_2 \gg K_3 \text{ budući da je } K_1 \ll 1]$

- ▶ proton može katalizirati uklanjanje kelatirajućeg liganda

